

U potrazi za pouzdanom informacijom

INDOK – istraživačka radionica
Madlen Zubović, prof. i dipl. knjiž.

„Potraga za autentičnim argumentom možda nije jednako pustolovna kao potraga za *zelenim dijamantom*, no ushit koji vas obuzme nakon što argument pronađete jednak je nečemu neprocjenjivom.“

Antonela, Andrea, Katarina i Ani (članice Indoka, 2010.g)

Dostupnost informacija danas uopće više nije upitna. Ona je omogućena suvremenom informatičkom, medijskom i digitalnom tehnologijom koja nas zasipa informacijama o kojima se nedovoljno često pitamo jesu li pouzdane.

Odgovor na ovo pitanje temelj je koncepta informacijskog opismenjivanja čiji se cilj, smisao i zadaća ogleda u pomno isplaniranom postupku pronaalaženja informacije, njenog valoriziranja odnosno prosudbe/procjene valjanosti/vrijednosti te korištenja informacije. Jedan od važnih i specifičnih ciljeva vezanih uz program rada Informacijsko dokumentacijske - istraživačke radionice u knjižnici Prometne škole iz Rijeke je upravo, informacijsko opismenjivanje kao dio knjižnično-informacijskog obrazovanja. Rad na projektu i potrazi za pouzdanom informacijom započeli smo još prije sedam godina (2008.g.) stoga je ovdje riječ o svojevrsnom projektu u kontinuitetu unutar kojeg se svake školske godine određuje nova tema za istraživanje. Tijekom proteklih godina obradili smo sljedeće teme: Povijest školske zgrade i Škole, Uz izložbu Riječki torpedo – prvi na svijetu / Ivan ili (Giovanni, Janos) Lupis ili (Luppis, Vukic)? (istraživanje pored ostalog otkriva kako pravilno pisati ime spomenutog izumitelja). Pod projektnim naslovom **Tko se krijeiza naziva riječkih ulica?**, obradili smo do sada tri ulice: Ulicu Fiorella la Guardie, Ulicu Milutina Baraća i Krešimirovu ulicu. Rezultate rada i istraživanja objavili smo na mrežnim stranicama škole i u *Ljetopisu* Prometne škole. U ovom članku kronološki je dat prikaz članaka objavljenih u školskom ljetopisu.

Hodogrami Informacijsko-dokumentacijske istraživačke radionice

INDOK – istraživačka radionica započela je sa svojim radom 2007./2008. školske godine, a ondašnji cilj bio je istražiti i prikupiti što više autentičnih podataka vezanih uz povijest Prometne škole u Rijeci i školske zgrade. Zajednička namjera bila je i prikupljenim podatcima obilježiti 40-tu godišnjicu obrazovanja kadrova u prometu (1968.- 2008.).

U projektu sudjeluju učenici koji pod mentorstvom školske knjižničarke izrađuju hemeroteku (mapa, zbirka članaka iz novina i drugih periodičnih publikacija) koja bi rezultirala postavom foto-dokumentarne izložbe na temu - Četrdeset godina života i rada svih „naših Škola“. Spomenuta sintagma „sve naše Škole“ obuhvaća, kronološkim slijedom nastajanja, ove škole: Metalskoindustrijska škola

Metalsko-saobraćajni školski centar

Centar usmjerenog obrazovanja industrijsko-tehničkih kadrova (CUO ITK-a)

Tehnološko-saobraćajni školski centar

Prometna škola, Rijeka

Planirane aktivnosti i predmet istraživanja obuhvaćeni projektom:

- Školska baština** (arhivi državni i školski, tehnička i pedagoška dokumentacija)
- Povijest zgrade u kojoj je danas smještena škola**

- 3. Pogovor o povijesti Škole** (ugostiti bivše djelatnike škole koji bi svojim svjedočanstvima pomogli u kronologiji stvaranja škole, fotografije...)
- 4. Pregled periodične građe** (dnevna i službena glasila) u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka:
Riječki list 1947./1948., 1949.,
Novi list 1956./1957., 1958., 1959.
1967/1968., 1969.
- 5. Pregled periodične građe pedagoške tematike:**
 1. *Pedagoški rad* 1946., 1947., 1948.
 2. *Narodna prosvjeta* – ista godišta
 3. *Prosvjetni život* – ista godišta
 4. Godišnjak Ministarstva prosvjete NRH za šk.god. 1949/50., Zgb., 1951.
 5. Dr. Dragutin Franković „Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj“
Pedagoško-knjjiževni zbor, Zgb., 1958.
 6. I. Godler: Školstvo i prosvjeta na početku 20. st. i novi pedagoški pravci, Zgb. 1958.
 7. *Sušačka revija* br. 54/55.
 8. Revija školstva i prosvetne dokumentacije, Bgd., Jugosl. Zavod za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja 68/69.
 9. Prvi kongres saveza saobraćajnih inženjera i tehničara Jugoslavije, *Suvremeni saobraćaj*, 1966.
- 6. Pregled ostale povijesne građe** (umjetničke mape, fotografije, dokumentarni filmovi)
 1. Vilim Svečnjak – opus iz 1947/48. godine (skice kopača, udarnika...u svrhu političke propagande)
 2. Fotomonografija „Rijeka nakon 3. svibnja 1945. god.“ – Muzej Grada Rijeke
 3. Filmovi: *Rijeka u obnovi*, Branko Marjanović
Jedan dan u Rijeci, Ante Babaja
Riječke luke

Metode rada (istraživanja) s učenicima:

- skupljanje, selektiranje, diseminacija podataka
- pretraživanje on-line kataloga i drugih baza podataka
- izrada hemeroteka
- tehnička obrada i pohrana prikupljenog materijala (npr. skeniranje starih fotografija iz osobnih albuma)
- kreativno-stvaralački rad (priprema PPT prezentacije o rezultatima istraživanja, osmišljavanje, kreiranje i postava izložbe)
- U izložbu ukomponirati i sadržaje vezane uz temu: Promet: nekad i danas (fotografije starih automobila, prijevozni sredstava i prometala iz 50-ih i 60-ih godina – riječki trolejbus, vespe i sl., fotografije riječkih prometnika: Draški potok: nekad-sad; Sv. Kuzam: nekad-sad; Riječka zaobilaznica...)

Rezultati rada:

- Postavljena je foto-dokumentarna izložba Povijest školske zgrade i Povijest škole – Od Metaloprerađivačke škole do Metalsko-saobraćajnog školskog centra.
- Izložba je sadržavala sve autentične argumente pronađene vođenim istraživanjem.

Članak iz Riječkog lista (1947.g.) u kojem je podatak o gradnji školske zgrade: „podignuta škola i dom učenika u privredi poduzeća "Aleksandar Ranković" – najveća novogradnja podignuta od oslobođenja“...

Dovršeno je naselje na Voljaku u III. rajonu, izgradjena transformatorica na Kántriđi, zatim veliki armirano-betonski most preko Rječine, Autostrada Narodnog fronta (čime je, znatno olakšan cestovni saobraćaj u industrijskoj četvrti grada), podignuta škola i dom učenika u privredi poduzeća »Aleksandar Ranković« — najveća novogradnja podignuta od oslobođenja — u Rijeci — koja će primiti više stotina učenika, adaptirana je škola »Josip Brusić« izgradjen velik broj stambenih zgrada, adaptirano i izgradjeno više škola i domova...

Novi list iz 1958.

Školski hol u 50im godinama iznajmljivao se kao garaža za automobile.

U potrazi za pouzdanom informacijom...

Ivan ili (Giovanni, Janos) Lupis ili (Luppis, Vukić)?

INDOK-istraživačka radionica 2009. godine bavila se istraživanjem relevantnih informacija vezanih uz izložbu *Riječki torpedo – prvi na svijetu*, ličnost Ivana Lupisa te ostatke industrijske baštine u neposrednoj blizini naše Škole. Metodologija rada razrađena je već kod prijašnje teme, a temelji se na vođenom istraživanju i kreiranju hemeroteka s pouzdanim informacijama.

Ciljevi istraživanja postavljeni su u skladu sa **SMART** postavkama što znači da moraju biti:

S – Specifični	(Specific)
M – Mjerljivi	(Measurable)
A – Dostizni	(Attainable)
R – Realistični, ostvarljivi	(Relevant)
T – Vremenski određeni	(Time-bound)

Specifičnost ciljeva ogleda se u što preciznijem definiranju informacijskog problema i u načinu njegova rješavanja. Naime, prilikom istraživanja literature i *weba* o spomenutoj temi naišli smo na mnoge varijante pisanja imena Ivana Lupisa. Neki od oblika su:

Giovanni Luppis, Ivan Lupis/Ivan Luppis, Ivan Lupis – Vukić, Giovanni Biagio Luppis, Ivan Blaž Lupis, Ivan Blaž Ignacije Lupis – Vukić. Nametnulo nam se pitanje, **koji bi od oblika bio jezično ispravan**, iako znamo da ispravnost pisanja nečijeg imena nije isključivo jezični problem jer su imena izvan jezična zbilja.

U potrazi za relevantnom informacijom uputili smo ovaj upit uredništvu časopisa *Jezik*. Istraživanjem smo i sami došli do nekih zanimljivih podataka koji rasvjetljuju oblike pisanja imena Ivana Lupisa (1813. – 1875.) s obzirom na ondašnji društveno-politički i povjesni kontekst.

Saznali smo da je prezime Lupis neosporno talijanskog porijekla, te da se prvi put javlja tijekom 11. st. u južnoj talijanskoj pokrajini Puglia.

Prvi službeni dokumenti o obitelji Lupis na istočnoj obali Jadrana nalaze se u Dubrovniku (1291.) – braća notari Lorenzo i Manfred Lupis.

U 16. st. to je starosjedilačko prezime otoka Pelješca. Postupno su sami nosioci tog prezimena slavenizirali oblik u Vukić (lupo – vuk). Tijekom vremena i različitih životnih okolnosti Lupisi su postajali Vukići i obrnuto da bi napisljektu postali Lupis/ Luppis- Vukić.

U 18. st. gotovo je nemoguće odrediti tko je tko na osnovi onoga što piše u dokumentima jer su Austrijanci pisali njemačkim (Luppis von Rammer), Mađari mađarskim (Janos Luppis) i Talijani talijanskim (Giovanni Biagio Luppis). U drugoj polovici 18. st. po dolasku Jakova Blaža (djeda Ivana Lupisa) u Rijeku, tek nastaje prava zavrzlama oko njihova prezimena. Ne zna se je li Ivan Lupis kršten kao Ivan Blaž ili Giovanni Biagio (tadašnja jezična praksa upućuje na talijanski oblik).

Iz obilja ovih podataka trebalo je sada pronaći i onaj uz pomoć kojeg ćemo definirati odgovor na prvotno pitanje – kako pisati ime ovog slavnog izumitelja?

U tome nam je pomogao odgovor gđe. Nataše Bašić iz Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (LZMK): „Ako je Hrvat, onda se donose hrvatski oblici imena i prezimena, a talijanski u zagradama. Ako je Talijan, postupak je obrnut. Podrijetlo se najpouzdanije utvrđuje slijedom loze do živućih članova obitelji, naših suvremenika. Ako je obitelj izumrla, onda samo na temelju arhivske građe.“ Dobili smo i natuknicu iz baze Hrvatskog osobnika u Leksikografskom zavodu, po kojoj se Ivan Lupis radno vodi:

LUPIS VUKIĆ (Lupis, Luppis, Luppis von Rammer), Ivan (Giovanni Biagio, Ivan Blaž)

R Rijeka, Hrvatska, 27. I. 1813.

S Torriggia, Lago di Como, Italija, 11. I. 1875.

pom., voj., teh.

časnik, izumitelj

HE/6; OE/D1; PL; POME/II/4; TL

HBL/ABC; HL; ÖBL; VE/5

prezime u ÖBL: Luppis von Rammer; u TL: Lupis; nosivi oblik imena u OE, HE:

Ivan Blaž; godina rođenja u HBL/ABC: 1815; u VE, PL: 1814; nadnevak rođenja u POME, OE: 28. I; u HL: 28. I. 1814; mjesto smrti u HE: Milano

Iz svega istraženog možemo zaključiti:

1. Ivan Lupis neosporno je Hrvat s prezimenom talijanskog podrijetla.
2. **Ispravno bi bilo pisati njegovo ime hrvatskim oblikom Ivan Lupis, a kod prvog navođenja njegova imena u zagradama navesti i neke od drugih oblika (Giovanni Luppis).**

Ivan Lupis – izumitelj torpeda ili ...?

Sljedeći informacijski problem ogleda se u svojevrsnoj nedoumici vezanoj uz izum torpeda. Tko je izumitelj torpeda? Mnogi će na ovo pitanje ponuditi odgovor za koji su sasvim sigurni da je ispravan jer je taj podatak tako i prezentiran. Dakle, izumitelj tog ubojitog pomorskog oružja je umirovljeni časnik Austro-Ugarske mornarice Ivan Lupis ili Giovanni Luppis. No pomnijim i sustavnijim istraživanjem dolazimo do spoznaje da ta informacija nije precizna, a stoga, ni relevantna. Izložba koju smo posjetili ukazala nam je na ispravnost i točnost činjenica vezanih uz spomenuti izum. Doznali smo da je Ivan Lupis izumitelj tzv. „čuvara obale“ (spasilac obale/*salvacoste*) ili plovila napunjenog eksplozivom koje se kretalo površinom mora i kojim se upravljalo s obale. Torpedo ili „brod-mina“ odnosno oružje koje se kreće pod morem, izum je genijalnog tehničkog uma Roberta Whiteheada – bogatog riječkog industrijalca uvelike zasluznog za pretvaranje Rijeke u industrijsko i kozmopolitsko središte.

Scenografija za *horor* film, obična daščara ili...?

Treći informacijski problem koji smo pokušali definirati i naći na njega odgovor, posve je pragmatične prirode, naime njegova se bit ogleda u jednostavnom pitanju na kojeg mnogi učenici naše Škole ne znaju odgovor. Pitanje glasi: **Kakva je ono daščara ili baraka uz more koju vidimo kroz prozore učionica?** Riječ je o ostacima lansirne rampe koja se u nekadašnjoj slavnoj riječkoj tvornici torpeda koristila za testiranje i lansiranje tog, u ono vrijeme, revolucionarnog oružja. To da je ovo, što danas vidimo sa školskih prozora, treća verzija prvostrukne lansirne stanice - već je nova priča...

Naša se potraga nastavlja...

Ulicama moga grada...

Hodogram aktivnosti INDOK-istraživačke radionice vezanih uz projekt:

Tko se krijeiza naziva riječkih ulica?

Godine 2010. krenuli smo u potragu za pouzdanom informacijom ulicama našega grada. Namjera nam je otkriti identitet pojedinih osoba čija imena nose riječke ulice, a osnovna zadaća i cilj stjecanje određenih informacijskih vještina.

Tema našeg ovogodišnjeg istraživanja je Fiorello la Guardia. Ulica koja nosi njegovo ime proteže se od picerije Viktorije (na Brajdi) uz zgradu Pomorskog fakulteta do raskrižja s Pomeriom i Ciottinom ulicom. Jedna je od najprometnijih i, nažalost, najzagodenijih riječkih ulica.

Pročelja zgrada duž ove ulice crna su i prašnjava, a stanari rijetko otvaraju prozore zbog otrovnih plinova i buke koju proizvodi neprekidna rijeka automobila. Povijesni kontekst vezan uz osobu čije ime ulica nosi puno je svjetlij i ljepši. Vodi nas na početak 20. stoljeća, u daleku 1904. godinu. Naime, Fiorello la Guardia je u razdoblju od 1904. do 1906. godine u Rijeci obnašao dužnost konzularnog agenta SAD-a. Vrijeme je to, povjesno i politički gledano, turbulentno, no za Rijeku vrlo

značajno jer grad nakon industrijske revolucije u 19. st. i dalje doživljava prosperitet. "Učenjem povijesti možemo stvarati budućnost"- rečeno je u poznatom američkom filmu Night at the Museum (Noć u muzeju), no shvaćamo li važnost poznavanja povijesti i još više važnost smislenog povezivanja i kompariranja onoga što nam je poznato.

Naša prvotna ideja o traganju za podatcima vezanim samo uz ličnost Fiorella la Guardie, prerasla je u šire istraživanje ne samo povijesnih zbivanja. Učenici iz INDOK-radionice potražili su u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci zanimljivosti iz onoga vremena o našem gradu i okolicu, primjerice Opatiji. Pretražujući razne časopise (*Sušačka revija*) i *Novi list* iz 1904., 1905. i 1906. godine naišli smo na dokaze koji svjedoče o Rijeci kao kozmopolitskom gradu na čijim se ulicama tada govorilo talijanski, njemački, mađarski, hrvatski, pa čak i engleski i flamanski.

Odlučili smo kroz prikaz naših aktivnosti i rezultata rada odgovoriti na sljedeća pitanja:

Što je obilježilo Europu i svijet početkom 20. stoljeća?

Kako je tada izgledala Rijeka i znamo li štогод o njenoj prošlosti?

Tko je Fiorello la Guardia? Krenimo u otkrivanje:

Europa i svijet na početku 20. stoljeća

S početkom novog stoljeća osjećaju se i nove promjene. U SAD-u se razvijaju industrija i tehnologija. Žene s obje strane Atlantika odlučuju se za drastične mjere u postizanju prava na glasovanje. U znanosti mnoga revolucionarna otkrića: prvi čovjekov let, bežični prijenos, nova plastika, psihanaliza, relativnost, pojava masovne proizvodnje automobila - društvo je u pokretu.

Ključni događaji i zanimljivosti desetljeća 1900.-1909.:

BURSKI RAT	OTKRIVENI HORMONI
FREUD RAZVIO PSIHOANALIZU	OBJAŠNJENA RADIOKTIVNOST
PRVI USPJEŠAN ČOVJEKOV LET	PRVA PREKOATLANTSKA RADIO EMISIJA
DODIJELJENE PRVE NOBELOVE NAGRADE	IZUMLJEN USISAVAČ ZA PRAŠINU
ŽENE SE BORE ZA PRAVO GLASA	FORD IZRADIO AUTOMOBIL MODEL-T
REVOLUCIJA U RUSIJI	PEARY STIGAO NA SJEVERNI POL
EINSTEIN OBJAVLJUJE TEORIJU RELATIVNOSTI	ROĐEN JE KUBIZAM
OSNOVAN RUSKI BALET	SNIMLJEN PRVI WESTERN

Možemo li zamisliti kako je svijet izgledao prije stotinu godina? Prošlo dvadeseto stoljeće povjesničari nazivaju kratkim stoljećem vjerojatno zato što su se u njemu skokovitom brzinom događale revolucije i ratovi, obnove i progresi, novi društveni i politički procesi. U kulturološkom i znanstvenom smislu, dvadeseto stoljeće obilježile su mnoge kontroverzne spoznaje i nerijetko vrlo pragmatični izumi. Od Freudove psihanalize i teorije kako se čovjekova podsvijest može otkriti iz njegovih snova (1912.), od prvih Fordovih automobila (1905.) i ogromnih cepelina, do prvog leta u svemir (1961.) i apokaliptične atomske bombe (1943.), prošlo je tek nekoliko desetljeća.

U znanstveno-tehničkom smislu 20. st. možda doista otpočinje s nevjerljativim Teslinim izumom bežičnim prijenosom (1900.), no kao kulturno-povijesna cjelina ono počinje čitavo desetljeće kasnije, s 1910.-om odnosno s pojmom svekolikih "izama" u umjetnosti kao što su futurizam, dadaizam, kubizam, ekspresionizam... Tvorci ovih pravaca "rušili su postojeće estetske konvencije stare i po petsto godina i to sa štropotom"¹ ne razmišljajući pritom da svi novonastali "izmi" vode k neizbjježnoj kataklizmi. Ako ćemo slijediti dijalektičku tezu da na ruševinama starog uvijek nastaje nešto novo, onda nam nema druge no nadati se i vjerovati u neku novu renesansu.

No vratimo se umjetnicima s početka 20. stoljeća. Oni teže zaustavljanju nezaustavljivog. Na slikarskim platnima žele zaustaviti pokret i prikazati protjecanje vremena. Marcell Duchamp je na svojoj slici "Akt koji silazi niz stepenice" (1912.) uspio prikazati vremenski slijed pokreta. Tek dva desetljeća kasnije (1931.), ekstravagantni nadrealist Salvador Dali slika "Prolaznost vremena" - platno na kojem nebesko plavi satovi, rastročeni i izobličeni nezaustavljivo klize aludirajući na protjecanje vremena.

Zanimljivo je stvari promatrati simultano. Te već spomenute 1912. godine, kada Duchamp svojim futurističkim aktom u pokretu navješće razvoj urbanog društva strojeva, konstrukcija i građevina, iste godine svijet pogoda jedna tragedija - potonuće Titanica. U simboličnom smislu s Titanicom je potonulo i 19. stoljeće. "Poput mitske Atlantide čudo tadašnje tehnike završilo je na dnu ledenog oceana. Bogati i slavni iz aristokratskih salona sjedinili su se u sudbini sa siromašnjima iz potpalublja."²

Odjeci velikih zbivanja mogu se osluhnuti i unutar naše mikro sredine. Ranih godina 20.

¹ Viktor ŽMEGAČ, *Nadrealisti i kravate*. SMS eseji, Zagreb, 2010.

² Dubravka ORAIĆ-TOIĆ, *Dvadeseto stoljeće u retrovizoru*, Zagreb,

stoljeća, riječki književnik Janko Polić Kamov - vitez crne psovke istresa na papir svoje britke stihove kojima će pljusnuti dični obraz lažnih društvenih moralista objavivši ih 1905. u zbirci "Psovka". Moral je svakako ono što ovdje neizbjegno vodi u jednu kratku digresiju. Naime, Kamov je kao četrnaestogodišnjak izbačen iz Sušačke gimnazije zato što je profesoru pljunuo u lice jer mu je ovaj poklonio dvojku iz latinskog. Učinio je to jer mu je bilo mrsko i neprihvatljivo da mu se ocjena poklanja zbog ugleda njegova oca. Čini se da svijet u moralnom smislu od toga čina nije otiašao naprijed već se naprotiv izobličio, jer tko bi se usudio, tada, a još više danas, takvo što učiniti? Kamovljev je "pljuvački čin" uglavnom svakome danas nerazuman gotovo luđački potez. No, nameće mi se ovdje jedna nedavno pročitana teza koja između etike (nauke o moralu) i estetike (nauke o ljepoti) postavlja znak jednakosti. Analogno tome, samo je čovjek visokih moralnih načela u stanju stvoriti ljepotu. Stoga bi se moglo zaključiti kako je upravo Kamov jedan od tih rijetkih moralnih esteta koji je obogatio književnost kao umjetnost riječi osobnim previranjima i propitivanjima vlastitog bića pretočenim u iskrenu i nepatvorenu poeziju i prozu.

Slijedeći spomenutu simultanost zbivanja, slavni austrijski kompozitor Gustav Mahler, u to doba, sklada u Opatiji zanosne zvuke svoje Šeste simfonije. Izidora Duncan glasovita američka plesačica, u pratnji svoje velike ljubavi ruskog pjesnika Sergeja Jesenjina,

pronalazi nadahnuće za svoje jedinstvene plesne pokrete u treperenju lišća opatijskih palmi.

Vladimir Nabokov, Lenjin, car Franjo Josip I., norveško-švedski kraljevski par - mnogi su slavni dolazili k nama na ladanje u Opatiju - jedno od najpoznatijih europskih odmarališta i lječilišta. U isto vrijeme, rijeke običnih i najčešće siromašnih ljudi odlaze parobrodima iz riječke luke u Ameriku - obećanu zemlju vrlog novog vijeka.

Rijeka na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće

Rijeka je tada među najrazvijenijim europskim gradovima. Grad je 1848. godine imenovanjem bana Josipa Jelačića za guvernera Rijeke izravno pripojen Banskoj Hrvatskoj. Hrvatsko-mađarska borba za Rijeku unutar Monarhije završena je 1868. kada je dodatkom na Hrvatsko-ugarsku nagodbu, tzv. Riječkom krpicom, Rijeka kao corpus separatum, tj. izdvojeno tijelo došla pod izravnu upravu mađarske vlade. Rijeka je 1870. godine u potpunosti pripojena Mađarskoj koja ubrzano razvija Rijeku u svoj najveći pomorsko-lučki centar. Razvija se i određeno suparništvo između dvije najveće luke u

Monarhiji, Rijeke pod mađarskom, i Trsta, koji je bio pod austrijskom upravom.

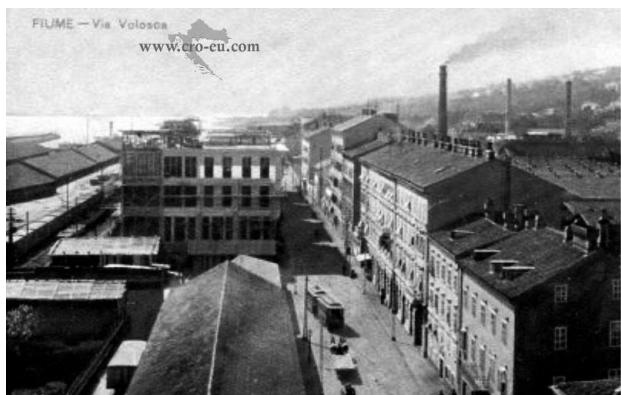
U 19. stoljeću Rijeku zahvaća industrijska revolucija, to je doba velike gradnje u gradu. Pored luke, u gradu je izgrađena **Tvornica papira - Hartera** (1821.). Značajno je da je u toj tvornici 1883. godine započeo raditi **prvi parni stroj u jugoistočnoj Europi**. Osnovana je **Narodna čitaonica** (1850.), u rad je puštena **prva**

plinara (1852.), na Mlaci je utemeljena **rafinerija nafte** (1882.), a iste godine Rijeka dobiva modernu kanalizaciju. U istom su gradu sredinom 19. stoljeća djelovale **tvornica sapuna, tvornica svijeća i četiri kožare**, te čak **98 mlinova za žito**. Jedan od njih, počevši djelovati od 1853., bio je **prvi parni mlin na hrvatskom tlu**. Druga polovina stoljeća donijela je otvaranje **tvornice pokućstva, tvornice parketa i parne pilane, tvornice sanduka i bačava**. Također **tvornice tanina, umjetnih gnojiva, brodskih boja, opeka i cementnih proizvoda, konjaka, leda, čokolade i bombona, dvije tvornice ulja**. U gradu koji je imao dvadesetak tisuća stanovnika, pet tisuća njih radilo je upravo u industriji. Razvitak luke, širenje međunarodne trgovine i spajanje grada željezničkom prugom s Pivkom i Karlovcem (1873.) uzrokom su brzog porasta broja stanovnika s 21.000 (1880.) na 50.000 (1910.). **Nova zgrada riječkog kazališta**, današnje Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca, **izgrađena je 1885.** **Godine 1891. izgrađena je zgrada željezničkog kolodvora** koju je projektirao glavni inženjer Ugarskih državnih željeznica Ferenz Pfaff. **Godine 1896. dovršena je izgradnja gradskog vodovoda i nove Guvernerove palače** koju je projektirao mađarski arhitekt Alajos Hauszmann. **Od 1899. Rijekom vozi električni tramvaj**. Krajem 19. stoljeća riječko je područje postalo jednom od najsnažnije koncentriranih industrijskih zona u Europi.

Saznali smo mi, a znate li vi?

- da je početkom 20. st. Rijeka bila najveća emigrantska luka u Habsburškoj Monarhiji i na Jadranu
- da je tada u Rijeci bilo 20-ak hotela među kojima su Hotel Europa (na Korzu, današnja

zgrada Gradske uprave) i hotel emigranata izgrađen na početku današnje Baraćeve ili poznatije pod imenom - Industrijske ulice.

- da je 1903. godine britanska parobrodska kompanija CUNARD LINE otvorila prekoceansku liniju RIJEKA – NEW YORK. U vlasništvu te kompanije plovili su brodovi "Panonica", "Ultonia", "Aurania" ali i "Carpathia" koja je ploveći na redovitoj liniji Rijeka - New York jedina pomogla pri spašavanju putnika s "Titanica". Na tim su brodovima plovili

mnogi hrvatski mornari.

- da se u zbirci Pomorsko-povijesnoga muzeja u Rijeci nalazi jedinstvena senzacija – prsluk za spašavanje s "Titanica", jedini sačuvani na europskom tlu. Učenici koji su posjetili izložbu pod nazivom "Titanic – Carpathia" postavljenu u čast obilježavanja 100-godišnjice potonuća "Titanica", mogli su ga vidjeti.

- da je gospodin Fiorello la Guardia obnašavši dužnost konzularnog agenta za SAD u Rijeci zaslужan za humaniji odnos prema iseljenicima koji odlaze iz Rijeke u Ameriku. Uveo je za sve emigrante obavezan liječnički pregled.

- FIORELLO la GUARDIA, pored toga što je u razdoblju od 1904. do 1906. radio u Rijeci kao konzularni agent SAD-a, postao je (1933.) gradonačelnik New Yorka i stekao veliku popularnost,

zvali su ga Mali Cvijet - "The Little Flower" prema talijanskom prijevodu njegova imena.

Zanimljivo je da smo u Novom listu iz 1906. godine pronašli crticu u kojoj je njegovo ime pohrvaćeno u CVJETKO la Guardia.

- na vrhu ulice koja nosi njegovo ime nekad je stajala židovska sinagoga koju je srušila njemačka vojska 1945. - pri povlačenju iz Rijeke.

ULICAMA MOGA GRADA...

Ulica Milutina Barača

Nova tema INDOK- istraživačke radionice naznačena u naslovu, vezana je i dalje uz projekt *Tko se krije iza naziva riječkih ulica*. Ove godine bavili smo se istraživanjem relevantnih informacija o Ulici Milutina Barača ili, Riječanima poznatijoj po imenu Industrijska ulica. Tražili smo odgovore na pitanja:

Tko je Milutin Barač?

Po čemu je značajna ova ulica?

Otkriti zanimljivosti vezane uz:

Riječku lanternu

Ljuštionicu riže

Rafineriju Mlaka

Okretište lokomotiva

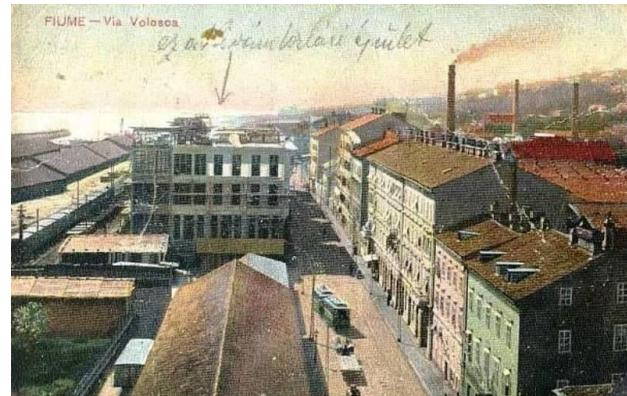
Tvornicu torpeda

Milutin Barač (1849. – 1938.)

Pogled s riječke lanterne na Ulicu Milutina Barača

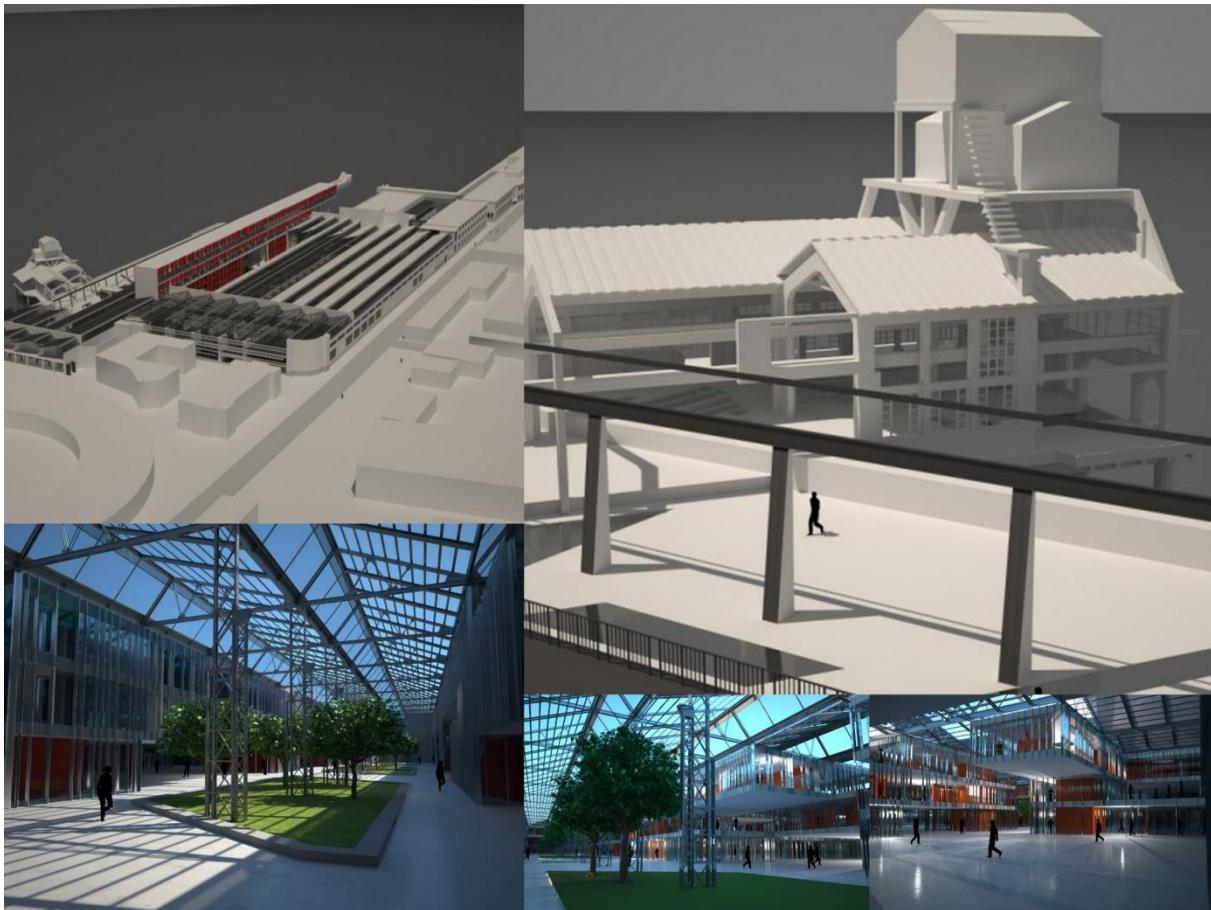

U vrijeme Austro-Ugarske ulica nosi naziv Via Volosca (strelica

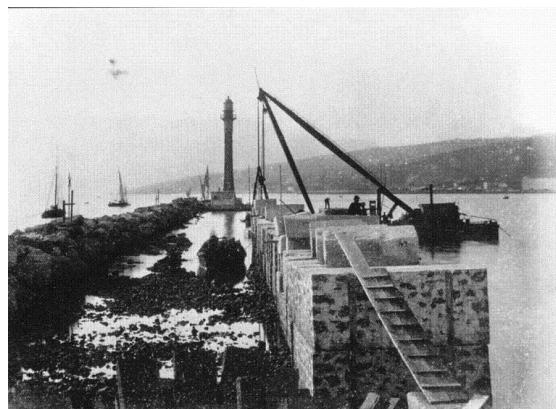
pokazuje na Hotel Emigranti u izgradnji 1906. godine)

Ulicom Milutina Barača ili nekadašnjom Industrijskom ulicom mnogi naši učenici svakoga dana odlaze iz škole svojim kućama. Njome danas vozi „osmica“, a početkom 20. st. (1907.g.) vozio je tramvaj. Oduvijek se njome vozilo oprezno, ali se nastojalo i proći što brže, nekad zbog nesnosnog smrada rafinerijskih pogona, a danas zbog otužnog pogleda na ostatke nekadašnjih industrijskih giganata – Tvornice torpeda, Rafinerije nafte, Petrolejske luke...

Pozvati vas na šetnju ovom ulicom, čini se, ne baš privlačnom idejom. No, ako vas pozovemo na zamišljenu šetnju i to u budućnosti na primjer za 20-ak godina, možda bi bilo zanimljivije.

Riječki projekti budućnosti Stoga krenimo u budućnost da bismo razotkrili prošlost. Prolazimo kraj svjetionika i nekadašnjega hotela iseljenika i ulazimo u impozantan kompleks riječkog Tehničkog muzeja koji se proteže od svjetionika pa do ogromnih tvorničkih hala Torpeda. Svjetionik i Hotel Emigranti imaju svoju povijesnu priču koju, naravno, možete pročitati na informativnim pločama postavljenim na njihovim pročeljima. Iz njih saznajete da je svjetionik napravljen 1884. godine te prvotno postavljen na riječkom lukobranu. Zbog svoje težine počeo je tonuti pa je premješten na Mlaku odnosno na početak Industrijske ulice koja se tada (u vrijeme Austro-Ugarske) zvala Via di Volosca.

Riječki bazen u fazi gradnje
Postavljanje blokova na lukobranu

Svjetionik je na Mlaki podignut 1893.

U neposrednoj blizini svjetionika stoji zgrada nekadašnjeg hotela za iseljenike. Ona svjedoči o, danas gotovo nepojmljivim, prometnim vezama Rijeke i svijeta. Emigranti iz mnogih europskih zemalja ondje su kratko odsjedali, a potom odlazili iz Riječke luke brodovima za New York.

Radnici iz Primorja na neboderu u Chicagu

Zamišljamo kako se u uređenoj i obnovljenoj zgradbi ovoga hotela nalazi trajni postav izložbi: Merika – Iseljavanje iz Srednje Europe u Ameriku (1880.-1914.), Riječka luka: povijest – izgradnja – promet te Titanic – Carpathia.

Ljuštionicica riže (1882. – 1936.)

Zgrada nekadašnje Ljuštionice uz samo more

Ljuštionica riže i tvornica škrobnog štirka u Rijeci u trenutku otvorenja najveća je ljuštionica riže u Austro-Ugarskoj Monarhiji i jedan od najvećih pogona te vrste u svijetu. Započela je s radom 1882. i za njezine se potrebe dopremalo iz Rangoona do 50 tisuća tona riže godišnje. U tvornici je bilo zaposleno 400

radnika i radnica. Taj će broj s godinama rasti, kao i preradbeni kapacitet pogona. Primjerice, tvornica će 1910. preraditi 70 tisuća tona riže. Zgrada Ljuštionice smještena je na Pulžalu (č. dijalekt pul ili pu: kod), ime lokacije nam otkriva kako je tada more dosizalo gotovo do same zgrade.

Reklame za rižino brašno i fini škrob riječke tvornice riže

Ljuštionica je prestala raditi poslije Prvoga svjetskoga rata, a 1936. njezin će teren i objekte kupiti susjedna Rafinerija nafte. Najveći objekt Ljuštionice, 117 metara dugu i 28 metara široku peterokatnu pogonsku zgradu, izgrađenu 1882., novi vlasnik prilagođava novoj namjeni. Da bi postala Rafinerijina upravna palača, arhitekt Enea Perugini u cijelosti je preoblikuje, i to prema uzusima tadašnje talijanske državne umjetnosti, stila *novecento*. Palača se i danas koristi za istu namјenu, plijeneći pozornost svojom monumentalnošću.

Milutin Barač i Rafinerija nafte

Prerada nafte u Rijeci 1882.

Milutin Barač je najveće ime hrvatskog naftaštva u Europi. Mjesto u povijesti zaslužio je izgradnjom (1883.) najveće europske rafinerije svoga vremena, Rafinerije nafte Rijeka. Prema navodima vrsnog istraživača riječke povijesti Velida Đekića, Milutim Barač je „kao nadasve uspješan stručnjak, kakvog bismo u svojim redovima rado vidjeli i danas, postao tehnički direktor svih pogona za preradu nafte u Dioničkom društvu za koje je radio. To znači da je postao tehnički direktor čak pet rafinerija u pet danas različitih europskih zemalja: Hrvatske, Češke, Mađarske,

Rumunjske i Ukrajine. Osim riječke, izgradio je jednako golemu rafineriju u češkom gradu Bohuminu, te iz temelja unaprijedio rad rafinerije u rumunjskom gradu Brašovu.“

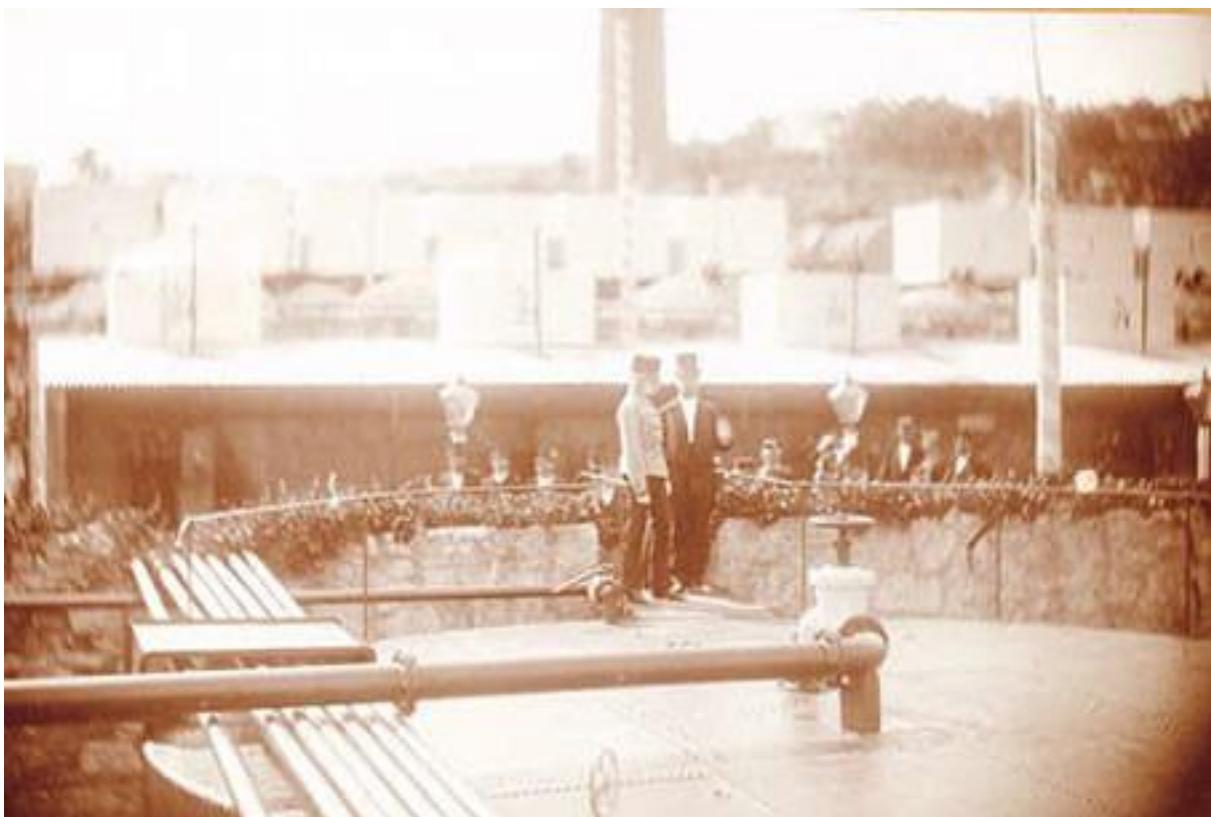
Riječka je Rafinerija službeno otvorena 14. rujna 1883. godine. Zahvaljujući Baračevom vodstvu i njezinu, za to doba nevjerojatno golemom preradbenom kapacitetu od 60 tisuća tona godišnje, s riječkom se Rafinerijom nije mogao mjeriti niti jedan istovrstan pogon na kontinentu. **Ona je prva europska rafinerija koja je naftu preradivala na industrijski način, dok su druge radile manufaktorno, a njezin**

Potvrda - Etelka je ugašenog krila Primořje, a prvi zapovjednik je bio Franjo Šadić iz Križevaca (četvrti mučnik grada Rijeke)

tanker »Etelka«, koji je 1892. prvi put uplovio u Petrolejsku luku, bio je prvi i jedini tanker Austro-Ugarske Monarhije te jedan od prvih tankera u svijetu.

Godine 1891. u lipnju, Riječku rafineriju nafte posjećuje Franjo Josip I. Prošavši ispod slavoluka od drvenih bačava na početku Industrijske ulice, vladar se našao pred ulazom u Petrolejsku luku i Rafineriju. U Baračevoj pratnji obišao je postrojenja, pogledavši velik dio tvornice. Čak se popeo zajedno s Baraćem, uskim zavojitim stubama na krov jednog od spremnika, što je fotografijom zabilježio gradski fotograf Carposio. Iste godine Barać je imenovan kraljevskim savjetnikom.

Rafinerija na Mlaci ugasila je proizvodnju 2008. godine. Pogoni INE već su godinama bez proizvodnje, u ogromnim halama strojevi šute, mnogi od njih stari su i više od jednog stoljeća i dio su neprocjenjivo vrijedne industrijske baštine. Ti nijemi svjedoci pamte i svjedoče o nekadašnjem, po mnogo čemu jedinstvenom, industrijskom gigantu. U kontekstu ove naše virtualne šetnje ogromnim kompleksom budućeg Tehničkog muzeja, ti nijemi svjedoci mogli bi „ispričati“ itekako zanimljivu priču.

Okretište lokomotiva

Između Baraćeve ulice i morske obale smjestilo se ovo zanimljivo željezničko postrojenje koje se sastoji od motorizirane okretnice za lokomotive, spremišta za lokomotive s radionicama, te zgradama u kojima su nekad bili smješteni zaposlenici riječke *Vuče vlakova*. Prizemna građevina u obliku polukružnog prstena s 22 kolosijeka za garažiranje lokomotiva, izgrađena je neposredno prije Prvog svjetskog rata, a nadasve zanimljivo postrojenje okretnice i danas je u funkciji.

Remiza je građena u stilu modernizma s početka stoljeća, ali i s prisutnim elementima historicizma. Objekata slične tipologije, ujednačene funkcije i konstrukcije ima mnogo po Evropi i po svijetu, ali se po oblikovanju dosta razlikuju. Tako i riječka ima kamene elemente koji je čine specifičnom, a osim toga je i najveća u Hrvatskoj. Riječ je o jednoj od najmarkantnijih građevina, ne samo riječke željezničke baštine, već i riječkog urbanizma – ističu stručnjaci. Nažalost, objekt sve više propada. Ideja kako bi to bio prekrasan Muzej željeznica, ostaje samo san.

Slike iz monografije 110 godina riječke željeznice

Zgrada remize danas

Tvornica Torpedo

O dalekoj prošlosti ove tvornice, kada se u njoj proizvodilo ubojito pomorsko oružje po kojem je dobila ime, već smo pisali u prvom broju Ljetopisa. Namjera nam je ukazati na neke zanimljivosti vezane uz bližu prošlost, odnosno uz razdoblje poslije Drugog svjetskog rata kada su se u spomenutoj tvornici proizvodili motori i traktori. Proizvodnja torpeda se nastavila ali u najvećoj tajnosti.

da je ukupno izrađeno oko 350 torpeda.

1965./1966.

Stotinu godina nakon prvih eksperimenata, tvornica obustavlja proizvodnju torpeda. Dalje proizvodi isključivo motore, od malih *Arana*, do velikih brodskih motora, a najviše onih za traktore i kamione, sve do 1990-ih. Ubrzo tvornica dolazi pod stečaj, danas više ne postoji.

Traktori iz Torpeda čekaju na ukrcaj

1945. Tvornica u ruševinama

Razrušena tvornica dobiva novo ime – *Jadran* – no krajem 1947. nazvana je imenom jugoslavenskog političara Aleksandra Rankovića. Već 1953. konačno postaje tvornica motora *Torpedo*. Poratna

proizvodnja torpeda potrajala je dvadesetak godina, no obavijena je krajnjom tajnovitošću – zna se samo

Još poneka zanimljivost iz Baraćeve ulice

U vrijeme Austro-Ugarske Monarhije ulica nosi naziv Via di Volosca, kasnije Via di Industriale, potom Industrijska ulica a od 1991. godine Ulica Milutina Barača.

Prva telefonska linija u Rijeci

Pogledajte sliku s kraja 1883. g. prve telefonske linije u Rijeci koja je povezivala ured - pisarnicu firme Steinacker & Co. s Ljuštionicom riže u Industrijskoj ulici, a postavio ju je inženjer Giuseppe Blau. Otvorena je 3.12.1883. (iz članka Linea telefonica, *La Bilancia*, 3.12.1883.) Ovo što gosp. sa slike drži na uhu je preteča slušalice, tada je služila za slušanje i govorenje.

Dvije kasarne

U vrijeme talijanske vlasti (1920./30.) u Industrijskoj ulici postojale su dvije vojarne. Prva pod nazivom Caserma Sevoia nalazila se, u danas još postojećoj zgradi, nasuprot Inine upravne zgrade. Druga, Caserma Duce, nalazila se na

nekadašnjoj lokaciji poduzeća Metis, zgrada je najvjerojatnije stradala u savezničkom bombardiranju Rijeke 1945. godine.

U Ulici Milutina Baraća (tadašnja Via Volosca) odigrana je 1. nogometna utakmica na tlu današnje Hrvatske. Utakmica je odigrana na Igralištu Kvassay na lokaciji Pod Jelšun (Pioppi).

Članovi INDOK radionice: Ivan Kukuljan (zaslužan i za grafičko oblikovanje teksta), Luka Jakšić, Dario Stanić iz 3. TC i prof. Zubović.

U SJENI STOLJETNIH PLATANA...

Madlen Zubović, prof. i dipl. knjiž.

Kad nemaš cilja, ulica ima posvuda. Herta Muller: *Remen, prozor, orah i uže*

Traganje za relevantnom informacijom osnovna je zadaća INDOK- istraživačke radionice ali i važan postulat u stjecanju kompetencija vezanih uz informacijsku pismenost. Projekt se, već treću godinu, nastavlja pod radnim imenom **Tko se krije iza naziva riječkih ulica?** Pored otkrivanja identiteta osobe čije ime nosi određena ulica, bavimo se i razotkrivanjem riječke urbane baštine i povijesti.

Krešimirova ulica

Proteže se od gradskog parka na Mlaki, u prošlosti poznatog pod nazivom Giardino Pubblico do trga Žabice. Nekada je to bila jedna od najljepših riječkih avenija duž koje je davne 1873.g. zasađen drvoređ platana i danas je taj, uz platane na Fiumari (uz Mrtvi kanal), jedan od najstarijih gradskih drvoreda u Europi. Pola stoljeća kasnije, u sjeni njihovih krošanja Riječani su šetali od spomenutog parka, uz stari Lazaret i željeznički kolodvor do velebne Palače šećerane. Odmoriti i okrijepiti mogli su se na jednoj od čak pet terasa ili kavana ondašnjih hotela: Hotela Imperial, Hotela de la Ville, Hungarije, Bristol i Hotela Deak. Ulica je kroz povijest nosila i zanimljive nazive koji svjedoče o riječkoj turbulentnoj

prošlosti: Corsia Deak, Avenija Crnih košulja (Vialle di Camicie Nere), Musolinijeva avenija, Ulica Giovanni Duiz (Via Duiz), Ulica Borisa Kidriča i konačno današnji naziv – Krešimirova ulica, prema znamenitom hrvatskom kralju Petru Krešimiru IV..

I danas platane za vrućih ljeta pružaju Riječanima sjenovito utočište, njihove krošnje šumore o davno izgubljenom vremenu čiji se tragovi nekadašnjeg sjaja i bogatstva sada jedva prepoznaju.

Hoteli

Godine 1914. u Rijeci je djelovalo 20 hotela, a u Zagrebu samo tri! Riječ je o apsolutnom vrhuncu razvijenog hotelijerstva u našem gradu koji se sigurno u budućnosti više neće ponoviti, iako svi znamo za onu poznatu i često citiranu maksimu kako se prošlost ponavlja. Stoga ovi nekadašnji riječki hoteli barem zaslužuju da ih se nabroji, dakle: u Starom gradu bili su skromni *Albergo popolare* i *Alla città di Milano*, na obali *Europa, Adria* i *Quarnero*, na Korzu *Royal, Lloyd* i *Alla Marina mercantile*, na Dolcu *Bonavia, na Korzu Deák (današnja Krešimirova ulica)* bili su jedan do drugog *Deák, Bristol, Hungaria, Hôtel de la Ville* i *Imperial*, u Industrijskoj ulici ogroman hotel *Emigranti*, dugačak 160 metara, s 1.500 kreveta. Na Sušaku moglo se, pak, odsjeti u hotelima: *Kontinental, Sušak, Klotilda, Jadran i Pećine*.

Pokušali smo, tragom starih fotografija i zapisa otkriti lokacije spomenutih hotela u Krešimirovoj ulici.

Hotel Hungaria 1894.- 1896. (Krešimirova 14)

A danas: parkirani automobili i kineski dućan.

Ispred hotela nekad: kalesini (kočije), vreve i živost.

Hotel Bristol 1909. (Krešimirova 12)

Hotel Bristol. U prizemlju, predviđenom za ugostiteljsku djelatnost, otvoreni su restoran i kavana. Danas je u prizemlju smještena trgovina Borovo, a ispred su, naravno, kontejneri za smeće.

Hoteli Hungaria i Bristol ulaze u reprezentativne građevine historicističkog stila koje je projektirao Emilio Ambrosini, poznati riječki arhitekt koji se školovao na Visokoj tehničkoj školi u Grazu, a rođen je 1845. godine u Trstu. Među dvadesetak Ambrosinijevih historicističkih objekata u Rijeci, nekoliko ih se izdvaja posebnom vrijednošću. Uz palaču bivše Gradske štedionice na Dolcu odnosno današnju stambeno poslovnu zgradu preko puta Talijanske gimnazije koju je projektirao u suradnji s Giacomom Zammattiom, to su i vila *Gorup* na Potpinjolu (današnji Slovenski dom – KPD *Bazovica*), te vila *Vranyczany* u kojoj je danas sjedište riječke Nadbiskupije.³

Početkom 20. stoljeća Ambrosini počinje prihvaćati secesijske impulse iz Beča i pod velikim je utjecajem austrijskog arhitekta Otta Wagnera i njegove bečke škole. Kod nas se secesijske odlike uglavnom primjenjuju na pročeljima koja su umjerenije dekorirana. Uvodi se ekonomičnost u stanovanje, a ugrađuju se i dizala, jer građevine postaju više. Radi bolje osunčanosti, projektiraju se balkoni s metalnim prozračnim ogradama, uvodi se mezzanin, odnosno polukat koji s prizemljem tvori bazu građevine, žbuka pročelja postaje glatka, a prizemlje se staklenim izlozima nerijetko otvara prema ulici. Kao izvrstan primjer secesijske građevine koju je također projektirao Ambrosini, navodimo zgradu nekadašnjeg *Hotela Royal* na Korzu. Danas je to zgrada u kojoj je sjedište PG županije.

³ Nela Valerjev Ogorlić: *Pionir riječke secesije*; članak uz izložbu „Emilio Ambrosini – arhitektonska ostvarenja u Rijeci i Opatiji od 1884. do 1912.“ u Muzeju grada Rijeke; *Novi list*, prilog Mediteran, Rijeka, 2011.

Hotel Royal 1906.g. (Korzo 9). Izlozi su pripadali uglednom trgovcu tekstilom Papettiju, zatim se dugo godina tu nalazila NAMA, potom trgovina Karolina Riječka i konačno danas, H&M.

Ambrosini je umro u Beču 1912. godine, ali je sahranjen na riječkom groblju Kozala uz mnoge znamenite osobe njegovog doba kao što su Robert Witehead, Annibale Ploech, Giovanni Fumi. Njegove zgrade, ako zanemarimo prljava pročelja, zapuštena unutrašnja dvorišta, antene i klima uređaje na fasadama, drže se sasvim solidno, štoviše predstavljaju vrijedna arhitektonska ostvarenja. Zato i jest posve nerazumljiv današnji odnos spram većine njegovih ostvarenja.

Hotel de la Ville 1874.g. (Krešimirova 18)

Davne 1908.g.

Danas: u prizemlju poznati studentski restoran Indeks.

Željeznička pruga povezala je Zagreb i Rijeku 1873. godine. Upravo zahvaljujući željeznicima uslijedilo je novo doba riječkog turizma, godine 1874. podižu se dva impresivna hotela. Prvi je *Europa* (danas zgrada Ureda državne uprave, Riva 10), koji je projektirao Tršćanin Giuseppe Bruni u stilu venecijanskog klasicizma, a drugi je *Hotel de la Ville* (dan danas restoran *Indeks* u Krešimirovoj ulici). Njega je projektirao i izradio Ivan Bakarčić. Zgrada je imala četiri kata, a na svakom po deset soba prema Korzu Deak, te sedam prema Brajdi, ukupno 68 soba sa 120 kreveta. Vlasnik hotela bio je G. Scheider. Unutrašnje uređenje bilo je raskošno, s impresivnim brončanim lusterom u predvorju, velikim restoranom i pivnicom koja je imala prostranu vrtnu terasu.⁴

Još malo duha prošlog vremena. Hotelski restoran nekad.

⁴ Igor Žic: *Povijest riječkog hotela Bonavia*, www.bonavia.hr, 2012.

Hotel Imperial (Krešimirova 22A, na uglu cyjećarnica, u produžetku Brodokomercov diskont)

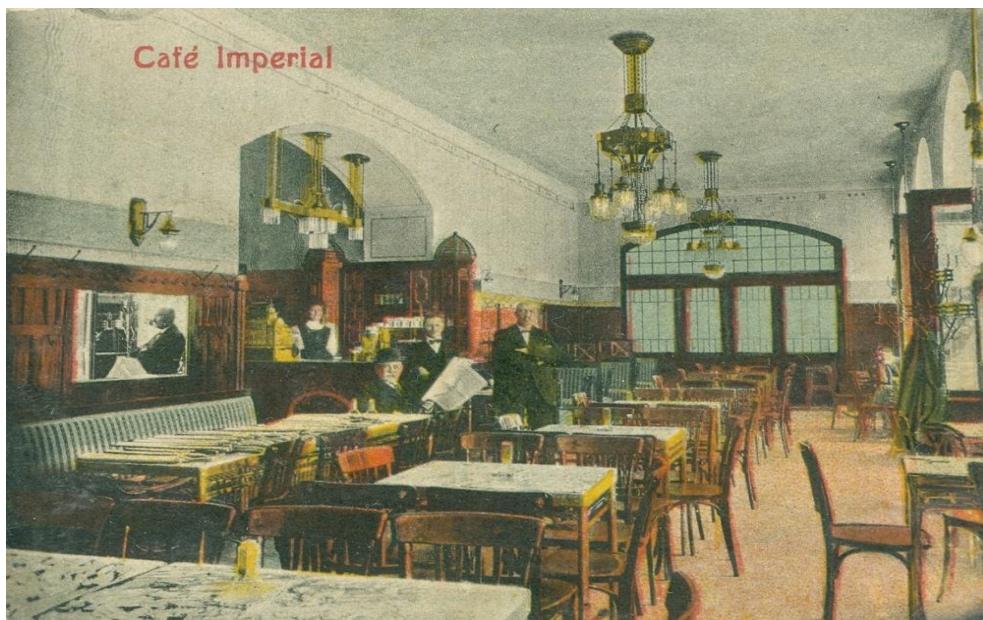

Hotel Imperial, čitav kompleks "male place Braja" te okolne zgrade projektirao je Giacomo Zammatio, ugledni riječki arhitekt.

Jedan zanimljiv opis situacije u Rijeci krajem 1918. godine ostavio je talijanski dragovoljac Giovanni Comisso, kasniji bliski suradnik Gabriele

D'Annunzia: «Grad je vrvio lijepim djevojkama: prodavaonice slatkiša bile su prepune izuzetnih poslastica, nebrojene kavane s mnoštvom ilustriranih časopisa, slasnim zabajonima⁵, uslužnim konobarima, radnje s parfemima iz cijelog svijeta... Riječani su svaku večer pozivali talijanske časnike svojim kućama na zabave koje bi se otegle do idućeg dana. Jedni su jeli, drugi pili; zaista se činilo da je ovaj grad, sa životom koji je obilovalo darovima, bio nagrada za sve naše napore tijekom rata.»⁶

⁵ Zabajone: mješavina jaja, šećera, vina ili voćnoga soka tučena na pari dok na postane gusta i lagana; servira se u čaši. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, str. 71.

⁶ Comisso, Giovanni: *Le mie stagioni*, Milano, 1963., str. 21

Hotel Deak 1876 g.

djelovanje u jednom razdoblju povezano s Bonavijom. Kako se napokon pojavio hotel Bonavia u gradskom životu Rijeke, ni drugi poduzetnici nisu mirovali. Tako Federico Heim, vlasnik hotela Deak od 1889. godine, u velikom oglasu ističe da 1. prosinca 1907. godine otvara temeljito preuređen hotel Deak, u koji je uveo električnu struju.

Godine 1876. i to 22. studenog, izvjesni gospodin Bukounik kupio je teren s manjom zgradom na Korzu Deak, odmah uz prugu, s namjerom da otvorí pivnicu s ljetnom terasom u hladu visokih kestenova. Iz tog nepretencioznog lokala izrast će vrlo popularan hotel Deak (dan danas zgrada Doma sindikata Franjo Belulović), čije je

Velikom uspjehu tog hotela doprinosila je dopadljiva dvorana površine 200 m², s visinom od desetak metara, s velikim svjetlarnikom, raskošno dekorirana štukaturama i freskama koje je 1891. godine izveo Giovanni Fumi, glavni riječki slikar i dekorater tog razdoblja. Ta dvorana je, uz stari Teatro Fenice, bila jedan od centara riječkog zabavnog života, naročito u vrijeme karnevala. No, Federico Heim, osim obnove hotela Deak, objavljuje i otvorenje svog novog hotela Royal na Korzu (već smo spomenuli da je to danas zgrada sjedišta Primorsko-goranske županije), kojeg je projektirao Emilio Ambrosini, s fasadom u raskošnom cvjetnom secesijskom stilu. Prema zamisli arhitekta detalje na fasadi izveo je Domenico Rizzo. Hotel

je imao lift poduzeća F. Wertheim iz Budimpešte. Oba ova hotela – *Deak* i *Royal* - u kraćem ili duljem razdoblju bili su povezani s *Bonavijom*.⁷

Hotel Deak ili Hotel „tisuću imena“

Nesporno, spomenuti hotel bio je jedan od vodećih hotela u Rijeci za vrijeme Austro-Ugarske. Dobio je ime, kao i cijela ulica od željezničkog kolodvora do Kapucinske crkve, po mađarskom državniku i heroju Ferencu Deaku, ministru pravde, poznatom kao "The Wise Man of the Nation". I danas mnogi hoteli u Mađarskoj nose ime tog njihovog domoljuba.

Ferenc Deak po kome su hotel i ulica dobili ime.

Hotel je poznat i po još nečemu, a to su česta promjena imena i to u periodu od nekoliko mjeseci između 1918. i 1919. godine, što jasno prikazuje kakve su bile prilike u Rijeci u to vrijeme. Preimenovan je nakon primirja u hotel *Wilson* u čast američkog predsjednika, a nakon američkih izjava u kojima se negirala pripadnost Rijeke Italiji, ime mu je promijenjeno u hotel *Orlando*. Nakon zauzimanja grada, veliki fašist i osrednji pjesnik, malešni Gabriele D'Annunzio, opet je promijenio hotelu ime i postao je hotel *D'Annunzio*. Dolaskom regularne talijanske vojske, tj. u doba talijanskog suvereniteta, zvao se hotel *Excelsior*. A kada je došla „narodna vlast“, u njega je smjestila Savez Sindikata pa je hotel postao Dom sindikata *Franjo Belulović*. Čemu i kome je danas objekt namijenjen, ne znamo!

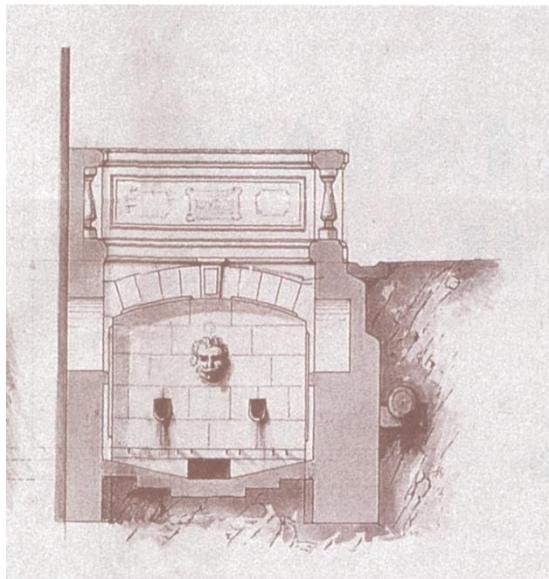
⁷ Žic, I. *Povijest riječkog hotela Bonavia*

Cecilinovo/Giardino pubblico 1874. (Gradski park Mlaka)

Park na Mlaci zamislio je gradonačelnik Ciotta, a projektirao ga je dr. Filiberto Bazarig, arhitekt, slikar akvarelist i ljubitelj dramske umjetnosti. (...) „Koristeći se elementom tekuće vode potoka, F. Bazarig je u donjem dijelu parka, na mjestu gdje je bila mlaka, zamislio nepravilno jezerce s poluotočićem u kojemu je smjestio lanternu i kućicu za labudove.“ (...) Zelene površine oko jezera povezane su stazama koje su vodile do uzvišenja na kojemu su bili smješteni ugostiteljski objekt i veranda za orkestar. Arhitekt Bazarig je u tu poetičnu koncepciju kraja 19. st. uklopio staru kapelicu sv. Cecilije, zaštitnice glazbe, po kojoj je cijeli lokalitet dobio ime i vodenicu na ušću potoka u more, združivši „arhitekturu s prostorom, raslinjem i tekućom vodom u divno jedinstvo.“⁸

⁸ Matejčić, Radmila: *Kako čitati grad*, Rijeka, str. 445.

Bazarigov projekt *Mustaciona*, fontane što se nalazila u današnjoj Supilovo ulici (pokraj Kraša)

Desna fotografija svjedoči o Brkajlijinom izgledu i okruženju danas. Park na Mlaci odavno je izgubio svoju nekadašnju funkciju zelene oaze žive riječke scene kojom je šetala građanska elita. *Mustacion* je išaran raznobojnim sprejevima i gotovo zatrpan smećem. A voda? Ona je „presušila“ i nestala kao i štošta drugo...

Bazarig je projektirao sve riječke fontane podignute u ono vrijeme među kojima je i *Brkajlja* (1873.g.) što bi bio doslovan prijevod talijanskog naziva *Mustacion*. Fontana je dobila ime po kamenoj glavi muškarca s velikim brkovima. Stajala je na Korzu sve do njenog zatvaranja 1913. godine. Danas je od fontane sačuvana samo glava koja je 1934. g. ugrađena u umjetno napravljenoj špilji Gradske parka na Mlaki. Krajem šezdesetih godina 20. st. poznati riječki arhitekt Igor Emili projektirao je na mjestu gdje je nekad stajala fontana, kuću *Kraš*.⁹

⁹ Grgurić, Mladen: *Riječke fontane i perila*, Muzej grada Rijeke, 1997., str. 36

Upravna zgrada Rafinerije šećera/Palača šećerane (1750.-1828.)

Više od dvije stotine godina star je ovaj vrijedan spomenik kulture našega grada. Palača je nastala u doba jozefinskoga baroka (1782.g.) i jedna je od najvećih zgrada u Hrvatskom primorju. Čitav kompleks bivše Rafinerije šećera bio je izgrađen duž morske obale i sezao je do starog Lazareta. Riječka Rafinerija šećera (Privilegirana trgovačka kompanija), jedno je od najvećih poduzeća tadašnje austrijske monarhije. Rafineriju su osnovali holandski trgovci na čelu s Urbanom Arnoldtom, vlasnikom velike trgovачke kuće sa sjedištem u Antwerpenu (Anversu). Carica Marija Terezija potpisala je Dekret o povlasticama 1. listopada 1750.g. pa se ta godina smatra godinom osnutka ovog impozantnog industrijskog pogona, Riječanima znanog kao *Zuccheriera*. U rafineriji je radilo 705 osoba raspoređenih u skladištima, na prijevozu drva i ugljena te u procesu rafiniranja šećera iz trske. Glavna sirovina za preradu, šećerna trska, dopremala se jedrenjacima iz udaljenih prekoceanskih zemalja. Budući da se tvornica nalazila na obali uza samo more, sirovina se s jedrenjaka istovarivala izravno pred tvornički ulaz.

Od 1851.g. na istoj lokaciji djeluje Tvornica duhana ili *Tabakera*, najveće postrojenje za preradu duhana u Monarhiji. Radila je sve do 1949. godine, a poznata je i po tome što je 60ih godina 19 st. u njoj bilo zaposleno nevjerojatnih 2 400, uglavnom, žena radnica, na čakavskom dijalektu zvane *paltarice*.

Od 1949. do 2000. godine njezina namjena bila je upravna zgrada tvornice brodskih strojeva "Rikard Benčić".

Upravna zgrada šećerane na von Mayrovoj grafici iz 1832. godine (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskoga primorja). U drugoj polovici 19.st. teren ispred palače je nasut da bi se izgradila pruga, željeznički kolodvor i lučka skladišta.

Danas je palača uklopljena u urbanu sliku Krešimirove ulice, jedne od najprometnijih riječkih ulica, odvojena je novogradnjama od starog Lazareta izgubivši dobar dio baroknih značajki.¹⁰ Lako ćete ju prepoznati po reljefnim kamenim glavama smještenim na pročelju iznad masivnih vrata. Kamene glave imaju kocke šećera u kosi, a

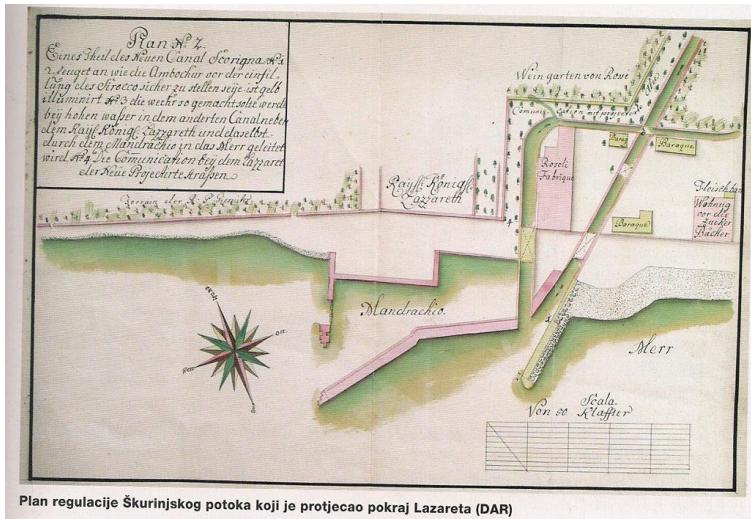
kraj vrata nalazi se i minijaturni znak koji ukazuje na to da je palača 1970. godine upisana u registar kulturnih dobara RH. Njezin veličanstveni barokni interijer restaurira se već više godina, svijest o zaštiti i nužnosti obnove pojavila se još 2003.g., no kako to obično kod nas biva, interijer još ni približno nije uređen iako je Grad Rijeka u suradnji s Hrvatskim restauratorskim zavodom utrošio do 2007.g. na „zaštitu i očuvanje bivše palače šećerane“ 2. 466. 983, 00 kn. O tome koliko je razvijena svijest Riječana o važnosti i vrijednosti ove zgrade, svjedoče grafitima išarana njena vrata i pročelje, usprkos postavljenom znaku - „Baština“ Ministarstva kulture. Sigurni smo da većina naših građana uistinu nema „blagog pojma“ kakva je to zgrada.

¹⁰ Matejčić, Radmila: *Kako čitati grad*, Rijeka, str. 325.

Stari Lazaret (1725.g.)

Nakon što je 1717. proglašena slobodna plovidba Jadranom, a 1719. Trst i Rijeka dobili status slobodnih kraljevskih luka, na poticaj cara i kralja Karla VI. izgrađen je između 1722. i 1725.

nakon „tretmana“ bila je označena žigom s natpisom - *Netto di fuori, netto di dentro* ili Čisto izvana i iznutra! Danas su takva pisma vrlo rijetka i cijenjena.

Danas su u zdanjima nekadašnjeg lazareta smještene stomatološke ambulante, stručna medicinska udruženja i vatrogasci.

Zaključak

Krešimirova ulica bogata je vrijednim zdanjima koja svjedoče o nekadašnjoj riječkoj raskoši. Nažalost, ta zdanja su nijema, ništa ne poručuju Riječanima niti posjetiteljima njihovoga grada. Odlučili smo naš projekt s idejnim rješenjem postojećeg problema izložiti Odjelu za kulturu Grada Rijeke i Turističkoj zajednici Rijeke, a suradnju u realizaciji ostvarili bismo sa Školom za primjenjenu umjetnost i Muzejom grada Rijeke. U travnju 2015.g. poslali smo kratki elaborat projekta s idejnim rješenjem kako učiniti spomenute objekte turistički i kulturno prepoznatljivim na adresu Odjela za kulturu i komisije za kandidaturu Rijeke kao europske prijestolnice kulture. **Ideja oko prezentacije i vidljivosti nekadašnjih riječkih hotelskih zdanja sastojala bi se u dizajniranju i uređenju sadašnjih izloga trgovina koje su smještene u prizemlja nekadašnjih hotela. U jednom dijelu tih izloga mogao bi biti trajan postav sadržajno vezan uz nekadašnju funkciju zgrade, sadržaj bi se prezentirao kolažno, koristeći stare fotografije i tekst. Značilo bi to da bi se takav sadržaj osmislio i uredio u izlogu sadašnje trgovine Brodokomerca (Krešimirova 22a) za nekadašnji Hotel Imperial, zatim u izlogu Kineskog dućana za nekadašnji Hotel Hungaria, te u izlogu trgovine Borovo za Hotel Bristol. Današnji Indeks nekadašnji je Hotel de la Ville pa se može sadržaj osmisiliti ili za izlog, ili u interijeru restorana ili kao obavijesna ploča ispred restorana. Mislim da bi korisnicima restorana, studentima najzanimljivije i najkorisnije bilo da upravo u restoranu mogu ponešto saznati o nekadašnjem izgledu i funkciji toga zdanja. Preostaje još Hotel Deak koji je danas prenamijenjen u Dom sindikata „Franjo Belulović“. Zdanje izvana izgleda više nego otužno i zapušteno, s**

u zapadnom dijelu grada, na ušću Škurinjskog potoka, Lazaret sv. Karla Boromejskog u čijoj su karanteni boravili pomorci i trgovačka roba s brodova. Svi sumnjivi brodovi i ljudi ostajali su u karanteni lazareta od 7 do 40 dana. U Lazaretu su se osim ljudi, životinja i roba dimom raskuživala i pisma iz krajeva u kojima su vladali kuga i kolera. Svaka takva poštanska pošiljka

iritantnom bojom fasade i ulaznom kapijom pred kojom su smještene baje za smeće. Uzdužni zid koji prati okućnicu zgrade i proteže se niz ulicu, potpuno je išaran grafitima. Iako bi sve to trebalo urediti, mogla bi se barem postaviti informativna ploča kraj ulaza uz prijelaz željezničke pruge, i to s obje strane. Prolaznicima bi bilo svakako zanimljivije čekati slobodan prolaz preko pruge kada bi im se ponudio jedan takav sadržaj.

S obzirom na to da je upravo Krešimirova ulica svojevrsna gradska žila poveznica između Željezničkog kolodvora i užeg središta grada kojom se kreću mnogi, posebice mlađi turisti, smatramo opravdanim i nužnim učiniti ovu ulicu u turističkom i kulturnom kontekstu „vidljivom“.

Nažalost, nismo dobili nikakvu povratnu informaciju vezanu uz našu inicijativu. Očigledno je da riječki „kulturnjaci“ odnosno oni koji kroje riječku kulturnu politiku, sasvim drugačije poimaju ono što običan građanin podrazumijeva pod kulturom. Sigurna sam da bi svoj stav branili tezom kako je naše poimanje kulture potpuno deplasirano i kako uopće ne razumijemo njihov kulturni koncept. Bez obzira na to mi i dalje ustrajno tragamo za pouzdanom informacijom otkrivajući pri tome davno zaboravljenou riječko kulturno i povijesno blago.

Melany Tintor, Luka Jakšić, Ivan Kukuljan i Dario Stanić članovi Indok radionice.